

О.О.Чумак

кандидат юридичних наук, начальник управління Державної виконавчої служби Головного управління юстиції у Кіровоградській області

ВИКОНАВЧЕ ПРОВАДЖЕННЯ ТА ВИКОНАВЧИЙ ПРОЦЕС: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ

В статті аналізується сучасне визначення виконавчого провадження та обґрунтовується доцільність надання процесу примусового виконання рішень юрисдикційних органів статусу виконавчого процесу. Запропоновано розмежування понять та авторську дефініцію виконавчого процесу, виконавчого провадження і окремого виконавчого провадження.

Ключові слова: виконавче провадження, виконавчий процес, окреме виконавче провадження.

Виконавче провадження, відповідно до Закону України «Про виконавче провадження» – це завершальна стадія судового провадження і примусове виконання рішень інших юрисдикційних органів та посадових осіб, яка представляє собою сукупність встановлених законодавством дій органів і посадових осіб, спрямованих на примусове виконання рішень судів та інших юрисдикційних органів, які провадяться на підставах та в межах повноважень способами визначеними чинним законодавством та рішеннями, які підлягають примусовому виконанню [1, ст. 1].

Однак, на сьогодні із розвитком та реформуванням інституту примусового виконання рішень юрисдикційних органів серед провідних науковців та практиків, які приділяли увагу питанням виконавчого провадження, його дефініції та змісту (Ю.В. Білоусов, Є.М. Гришко, О.М. Капля, М.П. Омельченко, Н.Я. Отчак, М.Й. Штефан, С.М. Штефан, С.В. Щербак, В.В. Ярков та інші), вважається, що таке законодавче визначення поняття виконавчого провадження вже не відображає сутність виконавчого провадження та потребує додаткового вивчення та аналізу, що й обумовлює актуальність даного дослідження. Метою статті є аналіз сучасного визначення та розуміння поняття та сутності виконавчого провадження і обґрунтування застосування щодо нього на сучасному етапі розвитку та становлення поняття виконавчого процесу. Поставленої мети пропонується досягти шляхом огляду та аналізу сучасного законодавства та позицій українських та російських науковців щодо поставленого питання.

Так, Є.М. Гришко зазначає, що виконавче провадження – є процесуальною формою, яка «гарантує примусову реалізацію рішень суду та інших юрисдикційних органів, реалізацію підтвердження ними прав та обов'язків суб'єктів матеріальних правовідносин», тобто саме у «виконавчому провадженні здійснюється остаточний захист порав громадян та юридичних осіб...» [2]. О.М. Капля, Н.Я. Отчак вважають виконавче провадження одним з «найскладніших видів процесуальної діяльності в сучасному юриди-

чному процесі», значення якого полягає у: гарантії фактичної реалізації рішень юрисдикційних органів; завершенні діяльності відповідних органів щодо «захисту суб'єктивних прав громадян та організацій»; забезпеченні «зміцнення законності у сфері матеріально-правових відносин»; сприянні виховання «громадян та посадових осіб у дусі виконання законів України» [3, с. 222; 4, с. 331]. В.В. Ярков визначає, що виконавче провадження є «системою юридичних дій, які в сукупності створюють юридичну діяльність, яка реалізується на заключній стадії судового або іншого юрисдикційного процесу та у сфері діяльності органів виконавчої влади» [5, с. 55]. М.П. Омельченко, М.Й. Штефан, С.М. Штефан під виконавчим провадженням розуміють «врегульовані законодавством України (зокрема Законом України «Про виконавче провадження», іншими нормативно-правовими актами, виданими відповідно до цього Закону) суспільні відносини, що виникають і реалізуються в процесі примусового виконання між органами державної виконавчої служби і посадовими особами, які здійснюють примусову реалізацію рішень, ухвал, постанов судових і несудових органів — з одного боку, та між особами, котрі беруть участь у виконавчому провадженні і залучаються до проведення виконавчих дій — з другого боку, на підставах, у спосіб та в межах, встановлених законом» [6, с. 5]. Ю.Г. Вдовина під виконавчим провадженням пропонує розуміти діяльність виконавців та інших учасників правовідносин, які складаються в процесі реалізації виконавчих листів та інших виконавчих документів шляхом державного примусу [7].

Ю.В. Білоусов визначає, що виконавче провадження розуміється у таких значеннях: 1) «як певну сукупність (систему) правових норм, які регулюють певне коло суспільних відносин» (це «сукупність правових норм, які регулюють умови і порядок виконання рішень судів та інших органів (посадових осіб), які підлягають примусовому виконанню у разі невиконання їх добровільно»); 2) як процесуальну (процедурну) діяльність (це «діяльність (сукупність процесуальних (процедурних) дій) органів та осіб (передусім державних виконавців) та інших учасників виконавчого провадження, спрямована на реалізацію юрисдикційних рішень, визначених законом, у передбаченій процесуальній формі») [8, с. 11, 14].

Процесуальний порядок (форма) виконавчого провадження не викликає сумнівів серед сучасних науковців, об'єктом дослідження яких є виконавче провадження. Так, «процесуальний порядок (форма) розкриває ряд істотних особливостей виконавчого провадження та характеризується такими положеннями: 1) примусове виконання рішень в Україні покладається на Державну виконавчу службу, яка входить до системи органів Міністерства юстиції України; 2) відповідно до Закону примусове виконання рішень здійснюють державні виконавці районних, міських (міст обласного значення), районних у містах відділів державної виконавчої служби; 3) інші органи, організації та посадові особи здійснюють виконавчі дії у випадках, передбачених законом, у тому числі ... на вимогу чи за дорученням державного виконавця» [4, с. 331].

М.П. Омельченко, М.Й. Штефан, С.М. Штефан дійшли висновку, що виконавче провадження характеризується певними рисами, притаманними йому: 1) правовою основою виконавчого провадження є Конституція України та система законів і підзаконних актів, якими воно регулюється; 2) примусове виконання рішень покладається на державну виконавчу службу та систему її органів; 3) діяльність державної виконавчої служби та системи її органів реалізується на підставах, способами та у межах повноважень, визначених законодавством про виконавче провадження, і спрямовується на своєчасне, повне і неупереджене примусове виконання рішень юрисдикційних органів; 4) для суб'єктів виконавчого провадження законодавством встановлено сукупність процесуальних прав та обов'язків, реалізація яких спрямовує діяльність суб'єктів виконавчого провадження на досягнення мети примусового виконання рішень юрисдикційних органів; 5) встановленням гарантій прав і законних інтересів осіб, порушених в процесі вчинення виконавчих дій; 6) гарантуванням законності виконавчих дій шляхом встановлення відповідальності суб'єктів виконавчого провадження за порушення і невиконання ними встановлених законодавством обов'язків [6, с. 7, 8].

С.В. Щербак зазначає, що на сьогодні, враховуючи зміни, яким піддається виконавче провадження останнім часом, «законодавче визначення поняття «виконавчого провадження» через «сукупність дій органів і посадових осіб...» є доволі вузьким та не відображає всієї багатогранності процесу примусового виконання рішень, що вийшов за рамки вищезазначеного поняття» та вважає, що фактично під поняттям «виконавче провадження» об'єднано кілька видів проваджень, які можуть бути виокремлені один від одного тому, у разі їх об'єднання, доцільно сукупність таких проваджень називати виконавчим процесом [9]. В.В. Ярков також зазначає, що на практиці «виконавче провадження не є єдиним провадженням, а виступає у якості цілої системи визначених проваджень по виконанню конкретних юрисдикційних актів». Диференціювати ці провадження можна в залежності від різноманітних критеріїв: від виду акта, який виконується в примусовому порядку (рішення суду, іншого юрисдикційного органу, посадової особи тощо); від виду зобов'язаного суб'єкта (фізична особа, державний орган, посадова особа тощо); від характеру дій, які мають бути здійснені боржником (здійснити виплати, вчинити певні дії тощо); від системи процесуальних дій в межах конкретного виду виконання (витребування інформації, звернення до суду, залучення певних суб'єктів виконавчого провадження до здійснення виконавчих дій тощо) [5, с. 54].

С.В. Щербак, в свою чергу, пропонує виділити наступні види виконавчого провадження в межах виконавчого процесу: 1) провадження щодо звернення стягнення на майно боржника (фізичної особи, юридичної особи), на заробітну плату, пенсію тощо; 2) «провадження щодо передачі майна»; 3) «провадження щодо виконання рішень немайнового характеру» (поновлення на роботі, відібрання дитини, виселення тощо); 4) «провадження щодо виконання забезпечувальних заходів» [9].

Ми погоджуємося із такою позицією авторів, та вважаємо, що із розвитком суспільних, економічних та господарських, цивільних, адміністративних правових відносин розвиваються і ускладнюються відповідно й правовідносини які складаються у сфері примусового виконання рішень юрисдикційних органів. Внаслідок чого й збільшується кількість видів проваджень у межах процесу із реалізації відповідними органами повноважень із примусового виконання рішень, що й обумовило формування виконавчого процесу, який і складають різноманітні види виконавчих проваджень.

С.В. Щербак пропонує для визначення сукупності проваджень із примусового виконання рішень юрисдикційних органів застосовувати термін виконавчий процес та визначити його дефініцію як «врегульовану нормами законодавства про виконавче провадження діяльність органів державної виконавчої служби та інших суб'єктів виконавчого процесу, здійснювану в особливій процесуальній формі, та спрямовану на забезпечення примусового виконання рішень судів та інших юрисдикційних органів, а також реальне поновлення прав фізичних та юридичних осіб шляхом застосування заходів примусового виконання» [9]. Д. М. Сібілов також зазначає, що процес удосконалення та перетворення, який на сьогодні проходить виконавче провадження дозволяє дійти висновку, що виконавче провадження «фактично перетворюється на виконавчий процес, оскільки діяльності, пов'язаної із виконанням рішень суду та інших органів, є притаманними багато інститутів, характерних для процесуальної діяльності...», в тому числі стадійність [10, с.38]. Ю.Г. Вдовина для визначення діяльності із примусового виконання рішень юрисдикційних органів також застосовує термін виконавчий процес, та зазначає, що це встановлена законом процесуальна форма із наданням відповідних процесуальних прав особам, які приймають в ньому участь та заінтересованим у його результатах [7].

Визначену позицію підтверджує також загальне поняття юридичного процесу. В Юридичній енциклопедії Ю.С. Шемшученко процес у праві зазначає, як визначену законом процедуру застосування матеріальних прав, норм, а у вузькому значенні — встановлену законом процедуру провадження у цивільних, господарських, адміністративних та інших справах, яка регулюється відповідним законодавством і обумовлює розподіл галузей права та законодавства на матеріальні та процесуальні [11]. В.М. Корельський визначає загальне поняття юридичного процесу, як складну діяльність, яка триває у часі, складається з процесуальних стадій, які мають певну послідовність, та за змістом представляє собою ланцюг взаємопов'язаних процесуальних дій та процесуальних рішень, які закріплюються у відповідних документах [12, с. 413]. І.М. Зайцев вважає, що юридичний процес, це завжди «певна сукупність послідовно вчинюваних дій і постановлених актів» [13]. Таким чином вбачається, що для характеристики змісту діяльності уповноважених органів та посадових осіб з примусового виконання рішень юрисдикційних органів дійсно доцільно застосовувати термін «виконавчий процес».

Ми підтримуємо позиції науковців, які вважають діяльність щодо примусового виконання рішень юрисдикційних органів – процесуальною діяльністю та пропонують визначати діяльність уповноважених органів з примусового виконання рішень – виконавчий процес. Дана позиція підтверджується також стадійністю діяльності державних виконавців. На сьогодні на законодавчому рівні діяльність щодо примусового виконання рішень не розділена на стадії, але серед науковців, які досліджують виконавче провадження, питання його стадійності не викликає сумнівів. Ми також вважаємо, що виконавчий процес складається з певних стадій: початкової, підготовчої, стадії фактичного виконання та кінцевої.

Враховуючи вищенаведене, можна дійти висновку про існування такого юридичного процесу як виконавчий процес у межах виконавчого права. На сьогодні, серед науковців в юридичній навчальній та періодичній літературі жваво обговорюється питання щодо відокремлення виконавчого права, існування виконавчого процесу, їх місця в системі права, значення та змісту виконавчого провадження тощо.

Ми вважаємо, що сукупність дій уповноважених державних органів та посадових осіб із виконання рішень юрисдикційних органів, вчинюваних у встановленому законодавством порядку, черговості та формах, оформлені у відповідних процесуальних документах, і є виконавчим процесом. Саме виконавчий процес визначає та регулює виникнення, розвиток та закінчення процесуальної діяльності уповноважених органів і осіб щодо примусового виконання рішень юрисдикційних органів.

Виконавчим провадженням, на нашу думку, доцільно називати провадження, в межах якого шляхом вчинення спеціальних процесуальних дій, досягається певний проміжний результат, який взагалі сприяє примусовому виконанню рішень юрисдикційних органів (наприклад, провадження із опису майна) та окремим виконавчим провадженням - конкретну справу із примусового виконання конкретного рішення. Тобто, в межах окремого виконавчого провадження з метою досягнення його основної мети – повного своєчасного та неупередженого примусового виконання рішення, уповноваженими особами реалізуються певні виконавчі провадження (оцінювання майна, передача його на реалізацію, розподіл стягнутих коштів тощо).

Так, виконавчий процес виникає з моменту подання стягувачем до відповідного відділу Державної виконавчої служби заяви про примусове виконання рішення, яка розглядається у підготовчій стадії та лише після винесення постанови про відкриття окремого конкретного виконавчого провадження і починається виконавче провадження у конкретній справі.

Діяльність посадових осіб державної виконавчої служби (державного виконавця) щодо виконання певного рішення починається лише після винесення постанови про відкриття окремого виконавчого провадження, а відкривається воно відповідно щодо примусового виконання конкретного рішення юрисдикційного органу. Враховуючи вищенаведене, можна дійти висновку, що окреме виконавче провадження виникає та існує в межах виконавчого процесу та реалізується через вчинення певних дій, які складають виконавче проваджен-

ня. На нашу думку, важливо розмежовувати поняття «виконавчий процес», «виконавче провадження», «окреме виконавче провадження». Враховуючи, що на сьогодні законодавством не передбачено стадійності виконавчого процесу, зазначене питання знаходиться лише на рівні наукових доробок, яке однак потребує додаткового дослідження з урахуванням розвитку сучасної діяльності щодо примусового виконання рішень юрисдикційних органів та нормативно-правового закріплення.

Література:

1. Про виконавче провадження: Закон України від 21.04.1999 р. № 606-ХІV(зі змінами)// Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 24. – ст.207.
2. Гришко Є.М. Примусове виконання рішень юрисдикційних органів як складова правоохоронної функції держави./Є.М. Гришко. /[Електронний ресурс]: Веб-сайт Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/DeBu/2009-1/doc/4/06.pdf>
3. Капля О.М. Проблеми добровільного виконання рішень суду після відкриття виконавчого провадження органами державної виконавчої служби/ О.М. Капля // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності. – 2009. - № 4. – С. 222-225.
4. Отчак Н.Я. Порядок та умови здійснення виконавчого провадження / Н.Я. Отчак // Митна справа. – 2011. – № 4(76). – Ч 2. – С. 330-335.
5. Яркв В.В. Развитие гражданского исполнительного права России: краткий очерк. //Університетські наукові записки. – 2006. – № 1(17). – С. 51-70 /[Електронний ресурс] : Офіційний веб-сайт Хмельницького Університету управління і права. – Режим доступу: <http://www.univer.km.ua/visnyk/950.pdf>
6. Штефан М.Й. Виконання судових рішень. Навч. посібник /М.Й. Штефан, М.П. Омельченко, С.М. Штефан. – К.:Юрінком Інтер. – 2001. – 320с.
7. Вдовина Ю.Г. Исполнительное право: учебный курс / Ю.Г. Вдовина / [Електронний ресурс] : Веб-сайт Московского Университета им. С.В. Витте. – Режим доступу: <http://www.e-college.ru/xbooks/xbook159/book/index/index.html>.
8. Білоусов Ю.В. Виконавче провадження:навчальний посібник / Ю.В. Білоусов. – К.: Прецедент, 2005. — 192 с.
9. Щербак С.В. Зміст виконавчого процесу / С.В. Щербак / [Електронний ресурс] : Веб-сайт Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Pvuabs/2011_2/05_02_05.pdf.
10. Сібільов Д.М. Генетичні ознаки виконавчого провадження в системі цивільної юрисдикції / Д.М. Сібільов // Юрист України. – 2011. – № 2. – С. 34-38.

11. Шемшученко Ю.С. Юридична енциклопедія: в 6т./ Рекдол.: Ю.С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. – К.: «Укр. енцикл.», 1998. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://leksika.com.ua/19980614/legal/>
12. Теория государства и права: Учебник для вузов / Под ред. проф. В. М. Корельского и проф. В. Д. Перевалова. — 2-е изд., изм. и доп. — М.: Издательство НОРМА (Издательская группа НОРМА—ИНФРА • М), 2002. — 616 с.
13. Теория государства и права: Курс лекций / Под ред. Н.И. Матузова и А.В. Малько. – 2-е изд., перераб. и доп. М.: Юристъ, 2001.–776с. / [Електронний ресурс] : Веб-сайт економіко-правової бібліотеки – Режим доступу: http://www.pravo.vuzlib.org/book_z1408_page_93.html.

Чумак А.А. Исполнительное производство и исполнительный процесс: современное состояние и перспективы. – Статья.

В статье анализируется современное определение исполнительного производства и обосновывается целесообразность предоставления процессу принудительного выполнения решений юрисдикционных органов статуса исполнительного процесса. Предложено разграничение понятий и авторская дефиниция исполнительного процесса, исполнительного производства и отдельного исполнительного производства.

Ключевые слова: исполнительное осуществление, исполнительный процесс, отдельное исполнительное производство.

Chumak A.A. Enforcement proceedings and the enforcement process: current status and possibilities. – Article.

This article analyzes the current definition of enforcement and proved the feasibility of the process of enforcement of decisions of the jurisdictional status of the enforcement process. Proposed distinction between the concepts and the author's definition of the enforcement process, enforcement and individual enforcement proceedings.

Keywords: executive implementation, enforcement process, a separate enforcement proceedings.

УДК 341.11.

М.І. Шварцева,

*здобувачка кафедри міжнародного права Національного університету
«Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*

**МІСЦЕ ТА ЗНАЧЕННЯ ПАРЛАМЕНТСЬКОЇ АСАМБЛЕЇ
В СИСТЕМІ ОРГАНІВ РАДИ ЄВРОПИ**

У статті розглядається Парламентська Асамблея Ради Європи, як один з головних статутних органів Ради Європи, її повноваження, функції та правовий статус. Підкреслюється значення Парламентської Асамблеї Ради